FAR7th
The National and International Academic Conference on Fine and Applied Arts
ART INTEGRATION
"ศิลปกรรมวิจัย" ประจำปี 2564
ศิลป์ข้ามศาสตร์

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัย ชุด สู่ขวัญกลอง

"The Creation of Contemporary Art of Dance: A Case of the Traditional Blessing Ceremony of Esan Drum"

นราวดี พระโพธิ์
นักศึกษาหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์ สาขาวัฒนธรรม ศิลปกรรมและการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.ลัดดาวัลย์ สีพาชัย
อาจารย์,ดร.ประจำโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ศึกษาศาสตร์) คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

การสร้างสรรค์นาฏกรรมร่วมสมัยนี้เป็นงานวิจัยแบบสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัย จากพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง วัดโนนสว่าง อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย ในด้านความเชื่อ พิธีกรรมสู่ขวัญกลอง ให้มีความหลากหลายและแปลกใหม่มานำเสนอรูปแบบนาฏศิลป์ร่วมสมัยจึงได้ทำการศึกษาพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง และได้มีการหยิบยกเรื่องราวบางตอนมาสร้างสรรค์การแสดง โดยใช้ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ ทฤษฎีนาฏยศาสตร์ ทฤษฎีการใช้สื่อในการเล่าเรื่องราว ประกอบการแสดง การสร้างสรรค์ในครั้งนี้คือการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยการ สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องในเรื่องประเด็นการนำเอาพิธีกรรมมาสร้างสรรค์เป็นการแสดงต่าง ๆ โดยแบ่ง ออกเป็นกลุ่ม ดังนี้ อาจารย์สาขาศิลปะการแสดง อาจารย์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี, ผู้ออกแบบงานร่วมสมัย องค์ประกอบที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ประกอบด้วย ท่าทางการเคลื่อนไหว การแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ช่วงที่ 1 เป็นการ เปิดตัวนักแสดงชาวบ้านออกมาช่วยกันตกแต่งสถานที่ ช่วงที่ 2 เริ่มทำพิธีสู่ขวัญกลองใช้บทผญาประกอบการสื่อทางทางการเคลื่อนไหว ช่วงที่ 3 นักแสดงเฉลิมฉลองเพื่อเอาฤกษ์เอาชัยและเป็นขวัญกำลังใจในการแข่งกลอง มีการแต่งกายให้สอดคล้องกับบทบาทของนักแสดง ดนตรีสร้างจังหวะใหม่ในแนวเพลงสร้างสรรค์ การใช้เวทีต่อเนื่องโดยมีการเปลี่ยนมุมมองจากมุมหนึ่งไปอีกมุมหนึ่งเพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้ชม ส่วนมากจะเป็นแสงขาวออกเหลืองนวลใช้สีแดงบางช่วงเพื่อช่วยเพิ่ม จุดเด่นของตัวละคร โดยคำนึงถึง การดำเนินการว่าด้วยเรื่องระบบการจัดการ พบว่า แนวความคิดในการ สร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัยในด้านความเชื่อ พิธีกรรมสู่ขวัญกลอง เหมาะสมกับการถ่ายทอดเรื่องราว ออกมาในรูปแบบที่แปลกใหม่จากเดิม
ผู้แสดงและผู้ชมสามารถคล้อยตามเนื้อเรื่องได้ง่ายขึ้น เป็นการเล่าเรื่อง เนื้อหาบางตอนจากบทบาทกลองในวิถีวัฒนธรรมในรูปแบบนาฏศิลป์ร่วมสมัย
คำสำคัญ : นาฏศิลป์ร่วมสมัย, สู่ขวัญกลอง

abstratc

This creation of contemporary dramatic works is the contemporary art of dance research-based in which originated from the traditional blessing ceremony of Esan drum (Suu Khwan Klong) at Nonsawhang Temple, Nong Wua Sor District, Udon Thani Province. The aims are to create a contemporary dance based on belief and to pursue a variety of dancing patterns. Some story of the ceremony has been chosen to create the show of contemporary dance by using the theory of aesthetic, dramatic art, and media in storytelling together with the show. The data has been collected by using the interview method. The important parties with the specialized skill have been categorized into three groups, including the lecturers in performing arts major, lecturers and specialists in dramatic arts and music, and contemporary designers. The newly created compositions comprising of movement gestures divided into three procedures; first, introducing local actors to help decorate the place; second, staring the traditional blessing ceremony of Esan drum by using Esan poem (Pha-Yhaa) accompanying movement gestures as a media to communicate: lastly, the actors and actresses celebrating Esan drum to take the auspicious occasion and be the morale before drumming competition. Besides, the costume is varies based on the different roles of actors and actresses. The music and rhythm are newly created to be funnier in creativity concept. Moreover, the stage has been utilized continuously and thoroughly to attract the audience's interest. In another perspective, the lighting style is much using yellowish-white light and using the red light in certain situations e.g., spotlighting character strengths. In the consideration of management system, we found that the conceptual framework of contemporary art of dance based on belief, the traditional blessing ceremony of Esan drum, is appropriate storytelling which illustrated and expressed a new idea and make the audience easily amenable to the story in the way of the drum within contemporary art of dance culture.
Keywords: Contemporary art of dance, the traditional blessing ceremony of Esan drum

บทนำ

ในภาคอีสานของประเทศไทยมีกลองอยู่หลากหลายชนิด แต่ละชนิดมีรูปแบบการตี และความสำคัญแตกต่างกันออกไป เช่น กลองเพลใช้ตีเพื่อบอกเวลาฉันอาหารเพล หรือตีเพื่อให้ชาวบ้านรู้วันสำคัญทางศาสนาหรือวันพระ หรือตีเพื่อให้ชาวบ้านมาประชุมที่วัด กลองเส็งใช้ตีการประกวดแข่งขันและตีเป็นจังหวะประกอบลีลาท่าทาง กลองหางหรือกลองเป็งใช้ตีประกอบขบวนแห่ต่าง ๆ เทศกาลงานบุญ กลองยาว ใช้ตีนำขบวนแห่ต่าง ๆ ในเทศกาลงานประเพณีอีสานทั้งสิบสองเดือน กลอง ยังเป็นเครื่องตีบอกสัญญาณบอกจังหวะ และบรรเลงกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ จนเป็นทำนอง มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากการบรรเลงในประเพณีพิธีกรรม ตลอดถึงการละเล่นทั่วไป เครื่องดนตรีดังกล่าวเป็นเครื่องดนตรีที่ถือได้ว่า เป็นสิ่งสะท้อนถึงอารมณ์ความรู้สึกตลอดจนความเชื่อ และอุปนิสัยของชาวบ้าน เนื้อหาสาระของดนตรียังสามารถให้ทั้งสาระความรู้และความบันเทิง (เจริญชัย ชนไพโรจน์, 2529)

กลองยาวและกลองกิ่งเป็นผลงานช่างฝีมือดั้งเดิมที่มีมาแต่โบราณและใกล้สูญหายไปจากสังคมอีสาน ด้วยคุณสมบัติเฉพาะเชิงช่างแบบดั้งเดิมทำให้กลองกิ่งเป็นกลองที่มีเสียงดังมาก และความดังของกลองกิ่งนั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะ กล่าวคือ ไม่ได้มีเสียงดังตุ้มๆ เพียงอย่างเดียว เหมือนกลองทั่วไป แต่ด้วย เทคนิคเฉพาะในการทำกลองและวัตถุดิบในการนำมาทำกลองที่ได้รับการคัดสรรมาเป็นการเฉพาะนั้น ทำให้กลองที่ถูกตีมีเสียงดังกิ่งๆ เหมือนเสียงตีโลหะ หากการทำกลองกิ่งมีความสมบูรณ์จะมีทั้งเสียงตุ้ม เสียงแซ่ และเสียงกิ่ง ด้วยลักษณะเฉพาะดังกล่าวนี้ทำให้กลองกิ่งของจังหวัดอุดรธานีมีความแตกต่าง จากกลองกิ่งของจังหวัดอื่น ๆ ในภาคอีสานด้วย พระครูพิพัฒน์วิทยาคม (เจริญ ฐานยุตโต) เจ้าอาวาสวัดโนนสว่าง อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี จึงได้พยายามอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำกลองกิ่งตามกรรมวิธีเชิงช่างแบบโบราณ และใช้วัสดุ ตามธรรมชาติที่คัดสรรมาเป็นอย่างดี มาผลิตกลองกิ่งอยู่ภายในวัด และยังได้จัดให้มีพิธีกรรมสู่ขวัญกลองอีกด้วย (พระครูพิพัฒน์วิทยาคม, 2563, สัมภาษณ์)

การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ของคนรุ่นก่อนให้แก่คนรุ่นต่อมา โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์และการรวมกลุ่มรวมจิตใจอันเป็นความสัมพันธ์ที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ พิธีกรรม มีบทบาทสำคัญในการสร้างความศรัทธา ความเชื่อมั่นและความรู้สึกร่วมกัน ก่อให้เกิดความเคร่งขรึม ความขลัง ตลอดจนความปลื้มปิติยินดีแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในงานพิธีกรรม พิธีกรรมสามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ประเภท คือ เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน วัฏจักรชีวิต การแต่งกายและการประดับตกแต่ง การป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และศาสนา พิธีกรรมจึงเป็นการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานทางวัฒนธรรมอันเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่กระทำในโอกาสต่าง ๆ หรือหมายถึงพฤติกรรมทางสังคมอันละเอียดอ่อน ที่ถูกกำหนดขึ้นโดยขนบธรรมเนียม กฎหมาย หรือระเบียบของสังคมซึ่งแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของค่านิยมหรือความเชื่อ พิธีกรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของพิธีการแต่ไม่ได้มีความหมายตรงกัน ข้อแตกต่างที่สำคัญคือพิธีการเป็นการปฏิบัติในสังคมที่มีคนจำนวนมากกว่าหนึ่งคน แต่พิธีกรรมอาจปฏิบัติเพียงคนเดียวได้ นอกจากนี้พิธีการมักจะจัดให้มีขึ้นในเหตุการณ์สำคัญ ลักษณะสำคัญของพิธีกรรมคือเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาและมักเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ต่าง ๆ มีการแสดงให้เห็นถึงความมหัศจรรย์หรือความสำคัญต่าง ๆ ก่อให้เกิดความน่าเกรงขาม (อุทัย หิรัญโต, 2526) การสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ร่วมสมัย จากพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง คือการคิดงานใหม่ที่ไม่เคยปรากฏที่ใดมาก่อน เช่น เพลงใหม่ ท่าฟ้อนใหม่ หรือ การแต่งกายแบบใหม่ การเคลื่อนไหวใหม่ๆ ทำให้เกิดรูปแบบแถวของนาฏศิลป์

แนวคิดที่เกี่ยวกับศาสตร์การเคลื่อนไหว การรับรู้เกี่ยวข้องกับความเป็นมาลักษณะความงาม องค์ประกอบ และหลักการจัดองค์ประกอบของศาสตร์การเคลื่อนไหวเป็นพื้นฐานที่ผู้คิดประดิษฐ์การ แสดงจะต้องรู้เพื่อเป็นแนวทางในการแสดง สื่อประสมให้เข้าใจอย่างละเอียด และอยู่ในขอบเขตการ แสดงนั้น ๆภาวะแวดล้อมและสังคม ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่และการ ประกอบอาชีพ ความงามในศาสตร์การเคลื่อนไหวที่เกิดการศึกษาท่าทางจากธรรมชาติ ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณี (สรุพล วิรุฬห์รักษ์,2547และ เครือจิต ศรีบุญนาค, 2550) เมื่อนักนาฏยประดิษฐ์นำหลักการมาพัฒนาเป็นการแสดงจนเกิดเป็นความงามผ่านการ สร้างสรรค์ นาฏประดิษฐ์แล้วนั้น จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบศาสตร์การเคลื่อนไหวด้วยเพราะถือว่า เป็นสาระสำคัญต่อการสร้างงานให้ปรากฏ ด้วยถ่ายทอดความคิดและจินตนาการตามแนวคิดหลักในการจัดการแสดงได้อย่างเข้าใจ

นาฏกรรมร่วมสมัย หรือนาฏศิลป์ร่วมสมัย (Contemporary Dance) เป็นปรากฏการณ์ทางศิลปะการแสดงที่พบเห็นได้ทุกยุคทุกสมัย นาฏกรรมร่วมสมัยในยุคหนึ่ง ๆ นั้นเกิดขึ้นจากนาฏยศิลปินมีความต้องการถ่ายทอดวิธีการคิด การออกแบบ สร้างสรรค์ นำเสนอรูปแบบวัฒนธรรมบันเทิงแบบใหม่แก่สังคม หากเป็นที่ยอมรับอย่างสูง มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ มีการเลียนแบบ นั่นย่อมหมายถึงความสำเร็จของกระบวนการคิด การออกแบบและสร้างสรรค์ของศิลปิน อาจนำสู่ นาฏกรรมอมตะในที่สุด (Classical Style) ในขณะที่ผลงานของนาฏยศิลปินคนใดไม่มีการแสดงเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง ผลงานดังกล่าวก็เลือนลางหายไปตามกาลเวลา ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นาฏกรรมร่วมสมัยสามารถดำรงอยู่ได้ย่อมขึ้นอยู่กับความชอบ ความพึงพอใจของผู้ชมเป็นผู้ประเมินซึ่งเสมือนผู้พิพากษาสูงสุด ผู้มีอำนาจชี้ขาดในวัฒนธรรมบันเทิงแห่งสมัยนั้น ๆ ที่ว่า ในความเป็นจริง ศิลปะล้วนเปลี่ยนปรับตามวิวัฒน์ของกาลเวลา มีความเจริญรุ่งเรือง หม่นมัว จางหาย ตามกระแสของกาลเวลา

การสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถ ทำให้เข้าถึงได้อย่างง่ายดาย ผู้สร้างสรรค์จึงสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ร่วมสมัย จากพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง เพื่อสืบสาน เผยแพร่ศิลปะการแสดง รวมทั้งการศึกษาและรวบรวมไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ ศึกษาและสืบสานต่อไป นอกจากจะใช้หลักการจัดองค์ประกอบการเคลื่อนไหวมาสร้างสรรค์งานแล้ว จะต้องคำนึงถึงความมี เอกภาพ ความสมดุล และจุดสนใจ ซึ่งจะทำให้งานสมบูรณ์ เป็นการคิดประดิษฐ์ชุดการแสดง ดังนั้นการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัย ชุด สู่ขวัญกลองวัดโนนสว่าง อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี จึงสามารถถ่ายทอดเรื่องราว ความคิด จินตนาการได้อย่างเหมาะสม ผู้ชมสามารถรับรู้ได้ตามที่ผู้สร้างสรรค์ด้วยการจินตนาการ สร้างการรับรู้ให้คล้อยตาม รวมทั้งสนับสนุนการรับรู้ได้ผ่านการองค์ประกอบศิลป์ เช่น การใช้สี เส้น รูปแบบ รูปทรง หลักเอกภาพ ความสมดุล และจุดสนใจในการจัดองค์ประกอบเข้าร่วม จนเกิดเป็นความสมบูรณ์ของงานสร้างสรรค์การแสดง

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

เพื่อสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย จากบทบาทกลองในวิถีวัฒนธรรมในด้านความเชื่อ พิธีกรรม ในรูปแบบนาฏศิลป์ร่วมสมัย

วิธีดำเนินการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัย จากบทบาทกลองในวิถีวัฒนธรรม ใช้เครื่องมือในการวิจัยดังนี้ 1. เก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 การสำรวจข้อมูลเชิงเอกสาร ตำรา วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศไทยและ ต่างประเทศผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ประกอบไปด้วยหลักการตามทฤษฎีต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1 แนวคิดและทฤษฎีกระบวนการนาฏยประดิษฐ์
1.1.2. แนวคิดและทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์
1.1.3. แนวคิดและทฤษฎีดนตรีประกอบการแสดง
1.1.4. แนวคิดทฤษฎีการออกแบบอุปกรณ์การแสดง
1.1.5. แนวคิดและทฤษฎีการออกแบบเครื่องแต่งกาย

1.2 การเก็บข้อมูลภาคสนามการออกเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งนี้ ผู้วิจัยได้

1.2.1. การสัมภาษณ์โดยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องในเรื่องประเด็นการนำพิธีสู่ขวัญกลองสร้างสรรค์เป็นการแสดงต่าง ๆ แบบดั้งเดิมโดยแบ่งออกเป็นกลุ่ม ดังนี้ อาจารย์สาขาศิลปะการแสดง อาจารย์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี, ผู้ออกแบบงานร่วมสมัยขั้นตอนการปฏิบัติการสร้างสรรค์งานนี้ได้นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนำมา วิเคราะห์เพื่อศึกษาค้นคว้าประเด็นต่าง ๆ ตามที่ได้วางแผนไว้ดังนี้

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากหนังสือเอกสารทางวิชาการและบทความที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี ผู้ออกแบบงานร่วมสมัย
3. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยว
4. รวบรวมข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ สรุปผล เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์
5. ขั้นตอนการสร้างสรรค์งาน

สัปดาห์											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ออกแบบองค์ประกอบ				ฝึกซ้อมการแสดง ฝ่ายสร้างสรรค์ ด้านเทคนิค						ทดลองการแสดงพร้อมแก้ไขข้อบกพร่อง	ดำเนินการแสดง

ขั้นตอนการปฏิบัติสร้างสรรค์นี้ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดจากเครื่องมือที่ได้กล่าวมาข้างต้น มาวิเคราะห์ เพื่อศึกษาค้นคว้าถึงประเด็นต่าง ๆ แล้วจึงเริ่มทำการทดลองปฏิบัติการสร้างสรรค์ตามที่ได้วางแผนไว้ดังนี้

2.1 เลือกหัวข้อที่จะนำมาสร้างสรรค์ผลงาน
2.2 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลองวัดโนนสว่าง และสัมภาษณ์บุคคล ที่มีความรู้เกี่ยวกับกลอง
2.3 นำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงเนื้อเรื่องแล้วประพันธ์บทประกอบการแสดงพร้อมกับ เลือกทำนองดนตรีประกอบการแสดงให้เมาะสมกับบทการแสดง
2.4 คิดประดิษฐ์ท่าประกอบการแสดงโดยศึกษาท่าฟ้อนประเภทท่าฟ้อนอีสานให้ เหมาะสมกับดนตรีประกอบการแสดง
2.5 จัดลำดับท่าทางให้เหมาะสมและจัดลำดับการใช้พื้นที่ในการแสดงเพื่อให้เกิดความสวยงาม
2.6 ออกแบบเครื่องแต่งกาย
2.7 คัดเลือกนักแสดงให้เหมาะสมกับบทบาท
2.8 การทดลองปฏิบัติโดยการนำผลงานสร้างสรรค์ขึ้น ฝึกซ้อมการแสดงให้กับนักแสดง เพื่อค้นหาข้อบกพร่องของการแสดงทั้งหมดมาปรับปรุงแก้ไข
2.9 นำผลงานออกเผยแพร่

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาข้อมูลทั้งหมดทั้งที่เป็นข้อมูลเชิงเอกสารวิชาการ การสัมภาษณ์แล้วสามารถเสนอผลของ การศึกษา จากวัตถุประสงค์ของการวิจัย การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัย ชุด สู่ขวัญกลอง จากพิธีกรรมสู่ขวัญกลองวัดโนนสว่าง ได้คำนึงถึงองค์ประกอบการแสดงซึ่งประกอบไปด้วย บทประกอบการแสดง เครื่องดนตรี อุปกรณ์ เครื่องแต่งกาย การคัดเลือกนักแสดง โอกาสในการแสดงการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วม สมัยจากพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง ผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดงานในรูปแบบงานสร้างสรรค์ที่หาแนวคิด และออกแบบการแสดงขึ้นมาใหม่ และเหตุผลที่ใช้นาฏศิลป์ร่วมสมัย เนื่องจากในความหมายนาฏศิลป์ร่วมสมัย มีความอิสระมาก ถูกพัฒนาจากแนวคิดของนาฏศิลป์สมัยใหม่ปราศจากลำดับขั้นของนักเต้น สามารถแสดงได้ ทุกที่และควรเกิดจากการทดลองเพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่สร้างสรรค์ทั้งในรูปแบบของการเคลื่อนไหว แนวความคิด หรือองค์ประกอบในการสร้างสรรค์ มีอิสระในการตีความทั้งต่อตัวผู้สร้างผลงานและผู้ชม ถึงแม้ว่าแนวคิดใน นาฏกรรมร่วมสมัยจะมีอิสระมากเพียงใดแต่ในแง่ของกระบวนการสร้างสรรค์จำเป็นต้องมีแบบแผนในการ ดำเนินงานทั้งในการค้นหาวัตถุดิบ ในการเคลื่อนไหวที่ต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เข้ามากระตุ้น จนถึงเครื่องมือและ องค์ประกอบของการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ร่วมสมัย โดยผู้สร้างสรรค์ค้นคว้าข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญทางนาฏกรรมร่วมสมัย เอกสารการสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏกรรมร่วมสมัยที่สามารถนำไปปรับใช้ และสร้างสรรค์ผลงานนาฏกรรมร่วมสมัยที่มุ่งเน้น การสะท้อนประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในรูปแบบของ ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้อย่างมีลำดับขั้นตอน

ดังนั้น การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัย นี้เป็นการสร้างสรรค์ชุดการแสดงและองค์ประกอบขึ้นมาใหม่ ซึ่งไม่ใช่งานนาฏศิลป์แบบดั้งเดิม ผู้สร้างสรรค์จึงกำหนดให้งานสร้างสรรค์ในครั้งนี้เป็นนาฏศิลป์ร่วมสมัยขึ้นโดย 4 การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัยจากพิธีกรรมการสู่ขวัญกลอง โดยเห็นว่า ตอนนี้เป็นการทำพิธีกรรมการสู่ขวัญกลองเพื่อสร้างขวัญกำลังใจในการทำกลอง ตีกลอง จึงมีแนวคิดที่ต้องการ สร้างสรรค์รูปแบบการสู่ขวัญกลอง จากพิธีกรรม ความเชื่อของคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นวัฒนธรรมในด้านความเชื่อด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้สร้างสรรค์จึงใช้หัวข้อในการ สร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัย ชุด สู่ขวัญกลอง ในครั้งนี้ ในการบรรเลงกลอง ก่อนที่จะเริ่มการบรรเลงสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ คือ จะต้องมีการไหว้ครู (ยกอ้อ) เพราะในคติความเชื่อของชาวอีสานก่อนจะทำการใดก็แล้วแต่ต้องมีการยกครูยกคายเสียก่อนมิฉะนั้นแล้วจะเกิดสิ่งอัปมงคลเกิดขึ้นกับตัวผู้กระทำ หรือที่เรียกว่า "ผิดครู" เพราะมีความเชื่อว่าในบรรดากลองแต่ละใบมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวาดาอารักษ์ก่อนที่จะทำการอันใดก็แล้วแต่ต้องมีการบวงสรวง เป็นต้น

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัย ชุด สู่ขวัญกลองวัดโนนสว่าง อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

1. การออกแบบรูปแบบการแสดง

จากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องหัวข้อแนวคิดสร้างสรรค์โดยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทาง สร้างสรรค์รูปแบบการแสดงและได้รูปแบบในการจัดการแสดงในแต่ละช่วงรูปแบบการแสดงดังนี้

การเลี้ยงกลอง (สู่ขวัญกลอง)

ก่อนทำการแสดงทุกครั้งหัวหน้าคณะ จะมีการแต่งเครื่องของหวาน เช่น ขันธ์ 5, ข้าวเหนียว, หมากพลู, บุหรี่, ขนมหวาน, น้ำมะพร้าว, น้ำผึ้ง เป็นต้นจัดแต่งใส่พานและนำกลองยาว และอุปกรณ์ต่าง ๆ มารวมไว้ แล้วจุดธูปเทียน อธิฐานกล่าวถึงครูบาอาจารย์ ให้ลงมารับของบวงสรวง หรือที่เรียกกันในกลุ่มว่า "พาหวาน" คำกล่าวถวายเครื่องบวงสรวง "พาหวาน"

"นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

โอมศรี ๆ มื้อนี้มื้อดี มื้อฤกษ์มงคล หมอเฒ่าเจ้าจัดแต่งของกราบไหว้ บูชา ไหว้ทั้งคุณพระพุทธเจ้า คุณพระธรรมเจ้า คุณพระสังฆเจ้า อีกทั้งคุณบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ทั้งนางอ้อ นางกลอง เทวดาอารักษ์ มื้อนี้วันนี้ ได้มาทำการแสดง..................ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้มีหูแก้วตาทิพย์ สิบบ้านล่า ห้าบ้านลือ ให้มาช่วยอวยพระพรชัย ปกหลักปักมิ่งเหง้า เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม ให้ลงมาเสวยให้อิ่มสำราญ พาเล่น พาม่วนให้คนส่าคนลือ พวกหมู่ลูกหลานคณะกลองยาวได้แต่งเครื่องไหว้พาหวานได้ครบถ้วนบริบูรณ์ พร้อมทั้งหมากพลูยาฉุน ผลไม้ก็ดี น้ำหอมก็ดี ขอเชิญเจ้าให้ลงมาพาเล่นให้คนฮ้องทั่วแดน สาธุ สาธุ สาธุ" เมื่อกล่าวคำบวงสรวงแล้ว หัวหน้าคณะก็จะตบที่กลอง และอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้รับรู้ว่าเลี้ยงได้ครบถ้วนสมบูรณ์

ภาพที่ 1 อุปกรณ์การแสดง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2563

ภาพที่ 2 เครื่องแต่งกาย
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2563

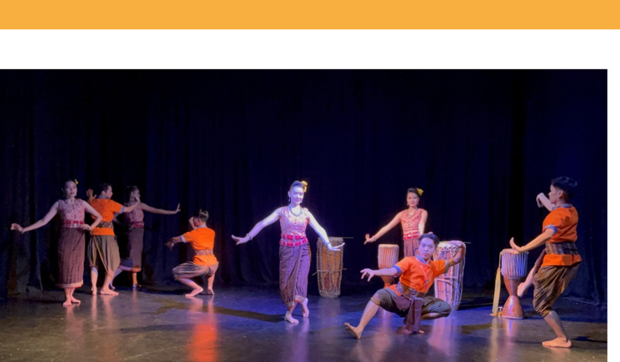
ภาพที่ 3 การแสดงสู่ขวัญกลอง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2563

ช่วงที่ 1 การแสดงเริ่มด้วยนักแสดงออกจากเวทีทั้ง 2 ข้างชาวบ้านทั้งชายและหญิง ได้ออกมาจัดเตรียมสถานที่ในการทำพิธีสู่ขวัญกลอง

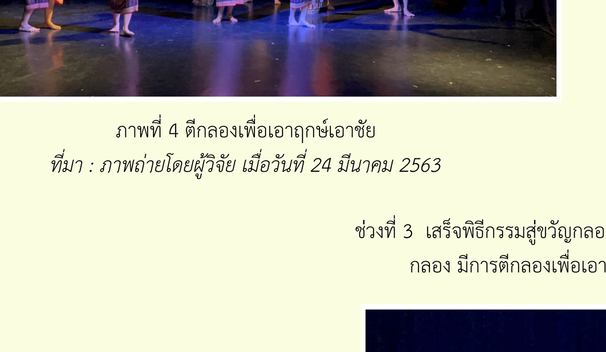
ภาพที่ 4 ตีกลองเพื่อเอาฤกษ์เอาชัย
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2563

ช่วงที่ 2 ใช้การฟ้อนประกอบบทพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง ตามพิธีการที่กำหนดไว้แล้ว เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่คณะกลองที่เข้าร่วมงานลาร้างขวัญกำลังใจ

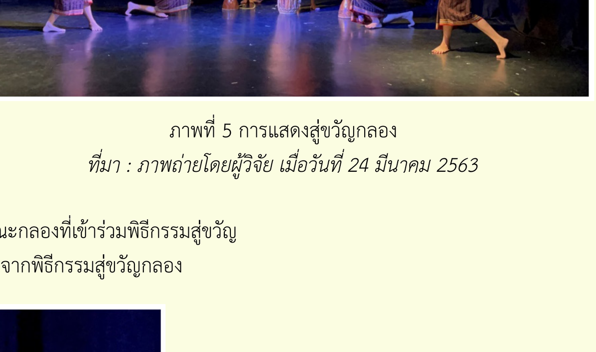
ภาพที่ 5 การแสดงสู่ขวัญกลอง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2563

ช่วงที่ 3 เสร็จพิธีกรรมสู่ขวัญกลองแล้เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่คณะกลองที่เข้าร่วมพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง มีการตีกลองเพื่อเอาฤกษ์เอาชัยและความสนุกสนานจากพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง

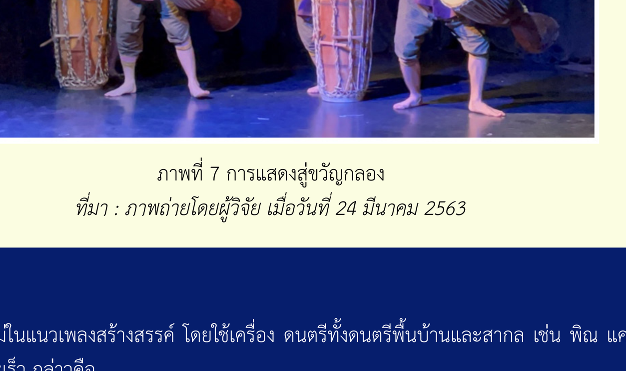
ภาพที่ 7 การแสดงสู่ขวัญกลอง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2563

2. การออกแบบลายเพลงประกอบการแสดง

นำทำนองลำพื้น มาย่อและขยาย แต่งใหม่ สร้างจังหวะใหม่ในแนวเพลงสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่อง ดนตรีทั้งดนตรีพื้นบ้านและสากล เช่น พิณ แคน โหวด เบส คีย์บอร์ด กลอง โครงสร้างเพลงอยู่ในอัตราจังหวะ 2/4 เพลงแบ่งเป็นสามช่วง ช้า ปานกลาง และจบด้วยจังหวะเร็ว กล่าวคือ

ท่อนที่ 1 ใช้อัตราจังหวะ3ชั้น
ท่อนที่ 2 ใช้อัตราจังหวะ2ชั้น
ท่อนที่ 3 ใช้อัตราจังหวะ3ชั้น

แต่ละช่วงของการแสดงจะมีทำนองเพลงที่ สอดคล้องกับการแสดงเนื่องจากการกำหนดทำนองเพลงสื่อถึงอารมณ์ของการแสดง เพลงประกอบการแสดงใช้เวลา 6 นาที

2. การออกแบบอุปกรณ์การแสดง

อุปกรณ์ประกอบการแสดงคือกลองกิ่งเป็นอุปกรณ์ของการแสดงและใช้กลองกิ่งในพิธีกรรมการสู่ขวัญกลอง

3. การออกแบบเครื่องแต่งกาย

การแต่งกายชาวบ้าน มีการแต่งกายให้สอดคล้องกับบทบาทของนักแสดงด้วย ชาวบ้านมาจากชาวบ้านธรรมดาแต่งกายเรียบร้อยนุ่งผ้าถุงใช้ผ้ามัดเอวสวมใส่เครื่องประดับ โดยการแต่งกายใช้ผ้าที่หาได้ง่ายและใช้ในชีวิตประจำวันในปัจจุบันนี้ การสร้างสรรค์ในครั้งนี้ต้องการ สร้างสรรค์ทางศิลปะอย่างอิสระเป็นหลักกำหนดให้สามารถปรับให้มีการแต่งกายได้แต่ต้องมีความเหมาะสม

4. การคัดเลือกนักแสดง

นักแสดงต้องมีทักษะพื้นฐานในด้านการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานและนาฏศิลป์ตะวันตก นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานเป็นการแสดงตามลักษณะพื้นที่และความเป็นอยู่ของภาคอีสาน โดยมีท่าทางการฟ้อนรำที่ค่อนข้างเร็ว กระฉับกระเฉง และสนุกสนาน ตามแบบของชาวบ้าน และนาฏศิลป์ตะวันตก เป็นการแสดงออกทางการเคลื่อนไหวร่างกายที่มีระบบงดงาม เพื่อง่ายต่อการฝึกหัดท่าทางต่างๆและต้องมีความตั้งใจขยันในการฝึกซ้อมซึ่งจะทำให้การฝึกซ้อมไม่เกิดปัญหาและฉลาดในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้

5. โอกาสที่ใช้แสดง

การสร้างสรรค์นาฏกรรมร่วมสมัยจากพิธีกรรมสู่ขวัญกลองเป็นการแสดงที่มีความ ผสมผสานระหว่างการรำและการเต้นเข้าด้วยกันเพื่อให้มีความแปลกใหม่ทางการสร้างสรรค์ ในการแสดงช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2 ส่วนช่วงที่3 มีความสนุกสนานได้ครบทุกอารมณ์ในการแสดงสู่ขวัญกลองใช้แสดงในงานรื่นเริงทั่วไปงานเทศกาลต่าง ๆ สามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนนาฏศิลป์สร้างสรรค์ได้

สรุปและอภิปรายผล

1. สรุปผลการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัยจากพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง ได้ศึกษาค้นคว้าและเป็นงาน ตั้งแต่เดือนกันยายน 2562 ถึงเดือนธันวาคม 2563 ซึ่งสรุปผลได้ดังนี้

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัยจากพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง เป็นวิถีการดำรงชีวิตยังมีเทศกาลพิธีกรรมและประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติ คือประเพณี ฮีตสิบสองหรือจารีตสิบสองเดือน ประเพณีดังกล่าวนี้ชาวบ้านจะร่วมกันจัดงานบุญที่วัด มาใช้ในการเขียนบทประกอบการแสดงและประดิษฐ์อุปกรณ์การแสดงและนำเครื่องดนตรีอีสานของวง โปงลางมาประกอบลายเพลงและทำนองเพลงเพื่อให้สอดคล้องกับการแสดง แบบแม่ท่าฟ้อนและกระบวนท่า ฟ้อนโดยใช้นาฏศิลป์พื้นเมืองงานเป็นหลักในการสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ร่วมสมัยโดยแบ่งการแสดงเป็น 3 ช่วง เพื่อสื่อให้ผู้ชมได้เห็นถึงการสู่ขวัญกลอง แล้วจึงได้ออกลีลาการเคลื่อนไหวของการ แสดงทั้ง 3 ช่วง พร้อมทั้งรูปแบบแถวทั้ง 4 รูปแบบและกำหนดทิศทางทั้ง 4 ทิศประกอบการแปรแถวโดย ออกแบบเครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ร่วมสมัย รวมทั้งการแต่งหน้าสำหรับการแสดงเพื่อเพิ่ม ความงามให้แก่นักแสดงการคัดเลือกนักเป็นสิ่งสำคัญซึ่งนักแสดงได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คัดเลือกนักแสดงที่มี ความสามารถเพื่อสื่อความหมายด้านการถ่ายทอดอารมณ์ได้อย่างชัดเจนและออกแบบแม่ท่าทางการ เคลื่อนไหวให้ได้ความหมายตรงกับบทสู่ขวัญกลองใช้กระบวนการเคลื่อนไหวท่าทางที่ไม่ซับซ้อนเพื่อให้การแสดงดู ไม่สับสน การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัยจากพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง นอกจากนี้ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะนำ นาฏศิลป์ร่วมสมัยจากพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง จัดแสดงในโอกาสต่าง ๆ ที่เหมาะสมเพื่อความบันเทิงแก่ ประชาชนทั่วไป

2. อภิปรายผล

ผลของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัยจากพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง ที่นำความเชื่อของคน ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์เป็นการแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์ร่วมสมัย การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัยจาก พิธีกรรมสู่ขวัญกลอง เป็นการนำเสนอพิธีกรรมสู่ขวัญกลองมาใช้ในการเขียนบท ประกอบการแสดงและประดิษฐ์อุปกรณ์การแสดง และนำเครื่องดนตรีอีสานมาประกอบทำนองเพลงเพื่อให้สอดคล้องกับการแสดง จากนั้นออกแบบท่าทางการเคลื่อนไหว โดย การประยุกต์ใช่ท่ารำเก่าและใหม่ เพื่อมีการผสมผสานการเคลื่อนไหวทั้งสองแบบนั้นทำให้นักแสดงมีอิสระใน การเคลื่อนไหวร่างกายมากขึ้น จึงทำให้การเคลื่อนไหวนั้นแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้หลากหลายมิติมากขึ้น สร้างสรรค์จึงสอดคล้องกับ พีระ พันลูกท้าว (2556) กล่าวไว้ว่า การสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่มีคุณค่า โดยสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้น อาจมีการอ้างอิงถึงบุคคลผู้วิจัย หรือสังคมหรือขอบเขตภายในที่ได้สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ขึ้นมา ซึ่งการวัดคุณค่าดังกล่าวอาจใช้ได้หลายวิธี นากจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ของ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) ที่กล่าวว่า นาฏยประดิษฐ์ คือการคิด การออกแบบ และ การสร้างสรรค์แนวคิดรูปแบบกลวิธีของนาฏยศิลป์ชุดหนึ่ง ที่แสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุมปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ้ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ฉาก และส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญในการทำให้นาฏยศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจไว้ และตรงกับแนวคิดและทฤษฎีประดิษฐ์ท่าฟ้อนของ พจน์มาลย์ สมรรคบุตร (2538) ที่รวบรวมแนวการคิดการ ประดิษฐ์ท่าฟ้อนจากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์นั้นใช้เป็นแนวทาง ในการออกแบบ ท่าฟ้อน และแนวคิด ในการแปรแถว

การสร้างสรรค์ดนตรีประกอบการแสดง ใช้ทำนองลำพื้น มาย่อและขยาย แต่งใหม่ สร้างจังหวะใหม่ในแนวเพลงสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่อง ดนตรีทั้งดนตรีพื้นบ้านและสากล เช่น พิณ แคน โหวด เบส คีย์บอร์ด กลอง โครงสร้างเพลงอยู่ในอัตราจังหวะ 2/4 เพลงแบ่งเป็นสามช่วง ช้า ปานกลาง และจบด้วยจังหวะเร็ว กล่าวคือ ท่อนที่1 ใช้อัตราจังหวะ3ชั้น ท่อนที่2 ใช้อัตราจังหวะ2ชั้น และท่อนที่3 ใช้อัตราจังหวะ3ชั้นใช้เวลา 6 นาที แต่ละช่วงของการแสดงจะมีทำนองเพลงที่ สอดคล้องกับการแสดงเนื่องจากการทกำหนดทำนองเพลงสื่อถึงอารมณ์ของการแสดง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีดนตรีประกอบการแสดง ของประยุทธ พหล (อ้างถึงสุกิจ พลประณม,2538) และ สัมภาษณ์อาทิตย์ กระจ่างศรี โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีองค์ประกอบของดนตรีพื้นบ้าน เพื่อสร้างสรรค์ดนตรี ประกอบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัยจากพิธีกรรมสู่ขวัญกลอง

ข้อเสนอแนะ

1.การวางแผนงานเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้งานสำเร็จไปตามวัตถุประสงค์จึงควรใส่ใจในเรื่องขั้นตอน ระยะก่อนการดำเนินงาน
2. กฎหมายในเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องศึกษาก่อนจะนำบทประพันธ์หรือผลงานของ ผู้อื่นมาใช้ในงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏกรรมร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

ธวัช ปุณโณทก. (2530). ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน ในวัฒนธรรม พื้นบ้าน : คติความเชื่อ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
พีรพงศ์ เสนไสย, ศิลปะการแสดงปริทัศน์ (ฉบับปรับปรุงใหม่ 2552), มหาสคาม : สำนักพิมพ์
วิทยาลัย มหาสารคาม,2552
พระครูพิพัฒน์วิทยาคม (เจริญ ฐานยุตโต). (15 กันยายน 2560). สัมภาษณ์. ผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำ กลองกิ่ง, เจ้าอาวาสวัดโนนสว่าง อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี.
สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547) หลักการแสดงนาฏยศิลป์ปริทรรน์, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ด่านสุธาการพิมพ์
สุกิจ พลประณม. (2538) ดนตรีพื้นบ้านอีสาน, อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี
อำพร ขุนเนียน(2546) พิธีกรรม และประเพณีของชาวไทยยวนบ้านท่าเสา อำเภอกำแพงแสน
จังหวัดนครปฐม ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันราชภัฏนครปฐม
อุทัย หิรัญโต. (2526). สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มนุษย์วิทยา. กรุงเทพมหานคร:โอเดียนสโตร.
เอกลักษณ์ บุญท้าว และคณะ. (2545). สภาพการถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน ด้านการละเล่นกลองเส็ง ในอำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ ม.ป.ท. : ม.ป.พ.